

KORT VERSLAG

VAN EEN OPGRAVING AAN HET ST CATH. PLEIN.

Op Maandag 4 Augustus 1975 werd een begin gemaakt met een kleine proef-opgraving op het terrein, liggend achter het pand, dat voormalig bezit was van de Heer Rikken en nu bebouwd gaat worden in verband met de uitbreiding van huize Sinte Catharina.

De vraag, waarom juist dáár een proef-opgraving begonnen, laat zich gemakkelijk beantwoorden.

1. Reeds in het begin van deze eeuw stelde wijlen Pastoor G.C.A. Juten zich de vraag, waar zich de Sint Jacobskapel te Bergen op Zoom heeft bevonden. In het blad "Taxandria" publiceerde hij een artikel onder de naam: "De Sint Jacobskapel te Bergen op Zoom", dat begint met de volgende regels: "Elke herinnering aan deze kapel is in Bergen op Zoom verdwenen. De plaats zelfs, waar zij éénmaal gestaan moet hebben, kon Kruger slechts bij benadering aangeven: iets meer ten Zuiden van de Bierkruierspoort aan de Vischmarkt was in vroeger dagen de St. Jacobskapel". Het verheugde daarom Pastoor Juten in de Registers van Opdrachten enige akten te hebben gevonden, die nadere gegevens bevatten over de exacte situering van de St. Jacobskapel. Deze aktes dateren uit 1433-1435- 1437-1438-1442-1444-1445-1457-1501-1502-en 1503. (

, TAXANDRIA XXIX : 133.

We mogen, afgaande op deze Opdrachten, vaststellen dat de Sint Jacobskapel reeds in 1433 te Bergen op Zoom aan de Vischmarckt, vroeger Huydenmarckt, was gelegen.

2. Op de getekende plattegrond van Bergen op Zoom door Braun en Hoogenbergh uitgegeven in het jaar 1580, staat de „S. Jacobskapelle" met name genoemd bij een klein kerkje, gelegen aan de Oostwand van de Vismarckt, dat zich ongeveer bevindt op de plaats, waar thans de uitbreiding van Huize Sinte Catharina gaat plaats vinden. We mogen aannemen, dat vóór het uitbreken van de godsdiensttwisten te Bergen op Zoom de Sint Jacobskapel ter plekke nog aanwezig was.
3. In zijn boek "Bergen op Zoom een stad als een huis" door Corneel Slootmans, oud-archivaris van de stad Bergen op Zoom, spreekt deze op blz. 31 van: "De Sint Jacobsmarkt, dit laatste naar de kapel met passantenhuis, toegewijd aan St. Jacob de Compostella, lang vóór 1483 ingericht ten behoeve van arme pelgrims en reizigers". Dezelfde auteur vermeldt voorts op blz. 42 van betreffend boekwerk, : "Afbraak is ook het lot, van de St. Jacobskapel aan het huidige St. Catharina-plein, want in 1597 wordt gesproken van het erf, waar deze kapel op heeft gestaan en waar dan ook twee ruitersstallen zijn opgericht. Later komt hier de Bierkruierspoort, een terrein voor het opbergen van transportmateriaal voor kruiers en slepers."

Duidelijk is, dat de gegevens betreffende de St. Jacobskapel, archivalische gegevens zijn.

Het ogenblik, om deze archivalische gegevens mogelijkerwijs aan te vullen met archeologische gegevens, deed zich voor nu de uitbreidingsplannen een aanvang hebben genomen.

Bovenstaande moge de argumenten bevatten waarom een opgraving gerechtvaardigd was.

Door de uitermate geringe tijd, ons toegemeten om te graven, daar op Maandag 11 Augustus de sloop een aanvang zou nemen; mede door het noodzakelijk verwijderen van wildgroei en gestort afval, waardoor één dag werd verloren, is de opgraving van een elementair karakter. Gezien datgene dat werd gevonden en blootgelegd, is het alleszins gerechtvaardigd om de grond van betreffend perceel met de nodige aandacht en aandachtzaamheid straks verder te verwijderen, daar de kans op belangrijke vondsten alsmede een gróter inzicht in de historische situatie in hoge mate waarschijnlijk is.

De Opgraving laat zich in twee fasen verdelen.

EERSTE FASE. (zie tekening A.)

Er werd begonnen met graven in het hart van het perceel grond. Twee denbeeldige diagonalen werden over het perceel gedacht en in het snijpunt begonnen. Iets beneden dit snijpunt werd, na ongeveer 60 á 70 cm diepte ten opzichte van het vigerende niveau, de deksel van een waterput gevonden. Betreffende deksel bleek een MOLENSTEEN te zijn, die de waterput afsloot. Het AS-GAT van de molensteen was niet vierkant maar rond-

B¹ vormig. Een tweetal aangesmede ijzeren hokken waren centraal ingebracht en in de steen, middels strasch specie verankerd.

De constructie doet vermoeden dat het hier een molensteen van een watermolen betreft. De gevorkte as, die bij watermolens wordt aangetroffen, past in de nokvormige smeedijzeren kern. (Kan ook verwijzen naar

machinale aandrijving)

De nodige reserve aangaande deze interpretatie is echter gewenst. De molensteen heeft een diameter van 92 cm. en een dikte van 14 cm. De bovenzijde van de steen was gebild. De onderzijde niet. Rondom het draaigat van de steen was aan de bovenliggende zijde een cirkelvormige spoor van stras-specie.

De waterput heeft een diepte van ca. 3.25 meter.

Naar onder toe verbreedde de circa 80 cm. metende diameter van de bovenste putrand zich tot een breedte van plus minus 105 cm.

Aan de westzijde van de putwand bevindt zich een smeedijzeren, horizontaal ingelaten, op circa 80 cm van de bovenste putrand.

Op de bodem van de put bevond zich een verroest, prismatisch olievat.

De tijd, dat dit putdeksel werd opgelicht, was dus niet zo lang geleden als kon worden verwacht.

De bodem van de put was hoegenaamd droog. Alleen aan de Westzijde bevond zich wat water. Een trapleer, welke werd ingelaten, zakte circa 10 cm weg.

Er is niemand in de put afgedaald wegens het ontbreken van zuurstof.

Een brandende krant, in de put geworpen, doofde onmiddellijk.

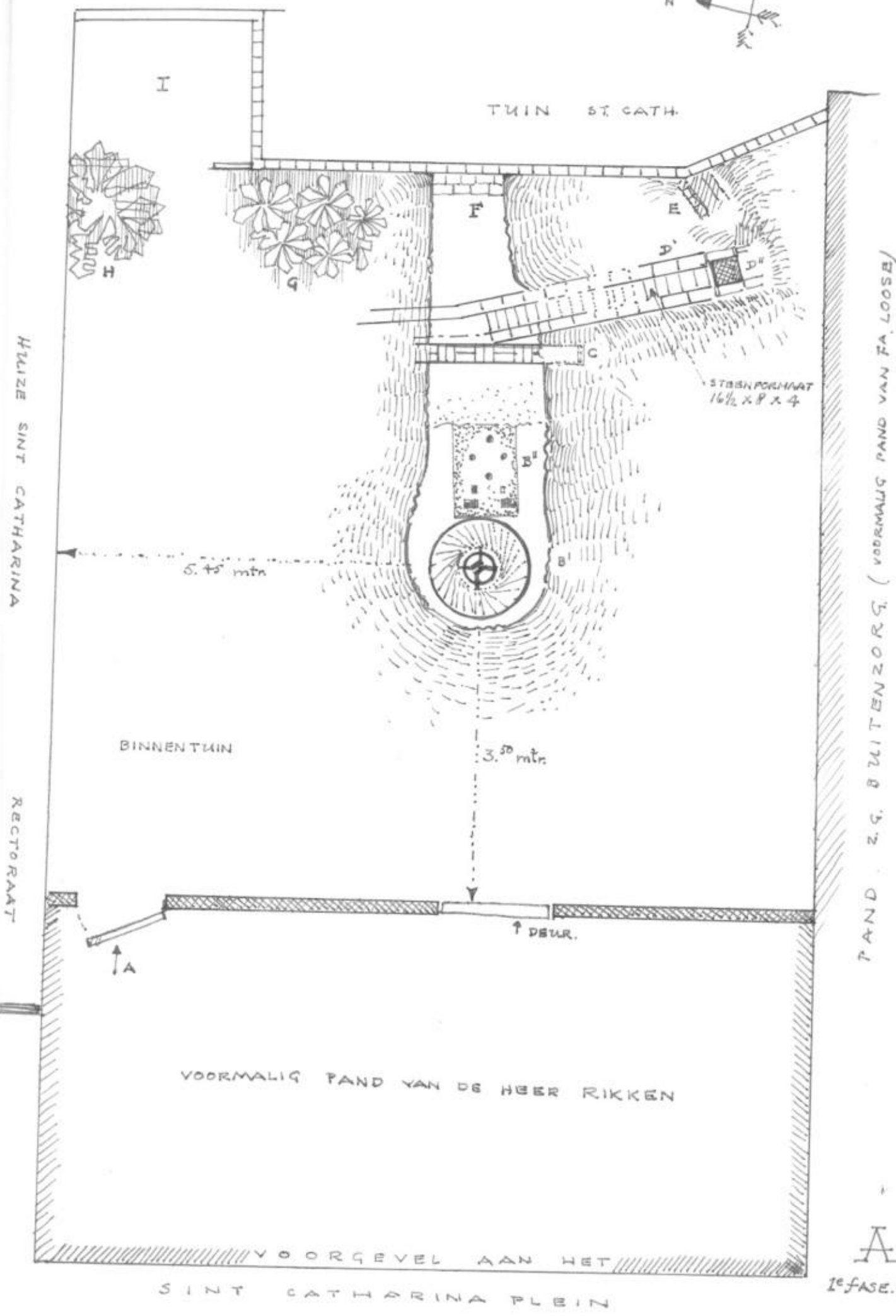
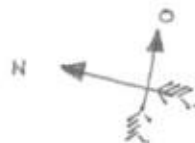
B¹¹ Onmiddellijk gelegen tegen de Oostzijde van de buitenwand van de gemetselde waterput, bevond zich een ruwgevormde steenklomp, voorzien van uithollingen in het bovenvlak; vier rondvormige ingemetselde ijzeren pinnen, circa 1.½ cm doorsn. en 5 cm hoog. Bij onderzoek bleek het geheel uit cement, vermengd met kiezel te bestaan. Misschien is het de sokkel geweest van een constructie van de maalderij. (van Loose?). of veel oudere?

Vervolgens werd in Oostelijke richting verder gegraven tot aan de Oostmuur, welke het perceel afsluit.

C. Men stiet daarbij op een twee-steense muur, formaat steen 21 x 10 x 5 cm. Betreffende muur liep practisch parallel met de opgemetselde Oostmuur.

B. Schuin weglopend van de muur C was een afvoergoot. De stenen ^(16½ x 8 x 4) moeten oorspronkelijk overdekt zijn geweest met natuurstenen tegels afm 25x25 cm. Dit kon worden afgeleid uit de aanwezigheid van één zulk een tegel. (D¹¹) Deze afvoergoot bleek te rusten op een bredere muur met een dikte van 56 cm (zes en vijftig centimeter.)

Deze muur bij E leidde de tweede fase in.

PAND 2.5. BUITENZORG (VOORMALIG PAND VAN FA. LOOSE)

A

1e fase.

TWEEDE FASE. (zie tekening B)

Na ontdekking van de muur bij E (zie eerste tekening) werd deze dieper uitgegraven. Bij A maakt de muur een knik. De enorme dikte van de muur (56 cm) doet veronderstellen dat hier sprake is van de funderingsmuren voor een stevig en tamelijk omvangrijk bouwwerk. De funderingsmuren bestaan uit baksteenformaat 21x10x5 cm.; de muren zijn met grote nauwgezetheid gemetseld. De zorgvuldigheid in metselen viel op.

De uitgraving vanaf de kruin van de funderingsmuur tot aan de eerstvolgende horizontale vloerlaag telde 14 steenlagen. Daar stiet men op een min of meer willekeurig gelegde vloerlaag, die toch nog drie onderliggende lagen telde. Baksteenformaat 21 x 10 x 5 cm.

Het laat zich aanzien, dat de oorspronkelijke en oudst aanwezige bouw werd opgetrokken uit stenen van 21 x 10 x 5 cm. Dat men later dit gebouw heeft gesloopt en met de sloopstenen een nieuwbouw heeft opgetrokken. De lengte van de funderingsmuur, gemeten van B tot A, bedraagt 245 cm. (tek. B)

De veronderstelling, dat de binnenzijde van de funderingsmuur (2,45 meter) zijnde de zijde B-A, een zijde van een achthoek kon zijn, deed de punten E en C als controlepunten oproepen. Daar echter op betreffende plaatsen het uitgegraven zand lag, afkomstig uit de dieptes bij A en B, werden in C en E via het uitzetten van de afstand 2,45 mtr, middels touwen, onderzoeken gedaan bij de punten D en F. Daar gravend, bleek dat in D een muur zich aftekend opgebouwd uit stenen formaat 21 x 10 x 5 cm, die zich naar beneden uitstoolde in zes terrassen. Vlak boven de afgegraven of gesloopte kruin van de zware muur bij D lag een tegelvloer, die praktisch was verpulverd. Vlak boven die rood-verpulverde tegellaag van circa 3 a 4 cm dikte, lag een laag van losse, verpulverde strassspecie die geen enkel verband vertoonde.

Bij F kwam een tweesteense muur tevoorschijn. Door tijdgebrek kon niet dieper worden gegraven om te zien of deze twee steense muur rustte op de oude 56 cm brede onderbouw. Wel kwamen aan de zuidzijde van deze twee steense muur tegel- of plavuissfragmenten tevoorschijn van geglaazuurde tegels. De kleur varieert van groengeglazuurd tot gespikkeld geel geglaazuurd.

De afmeting v.d. tegels bedraagt 21 x 21 cm. Dikte 3 cm.

Tussen de punten B en A tekende zich een stenen massa af bij 3.

Die stenen stapeling liep parallel met BA. Daar die stapeling praktisch doorliep tot aan de vloer van B en A wekt het de indruk, dat dit bouwdeel oorspronkelijk behoorde tot de oudste bouwphase.

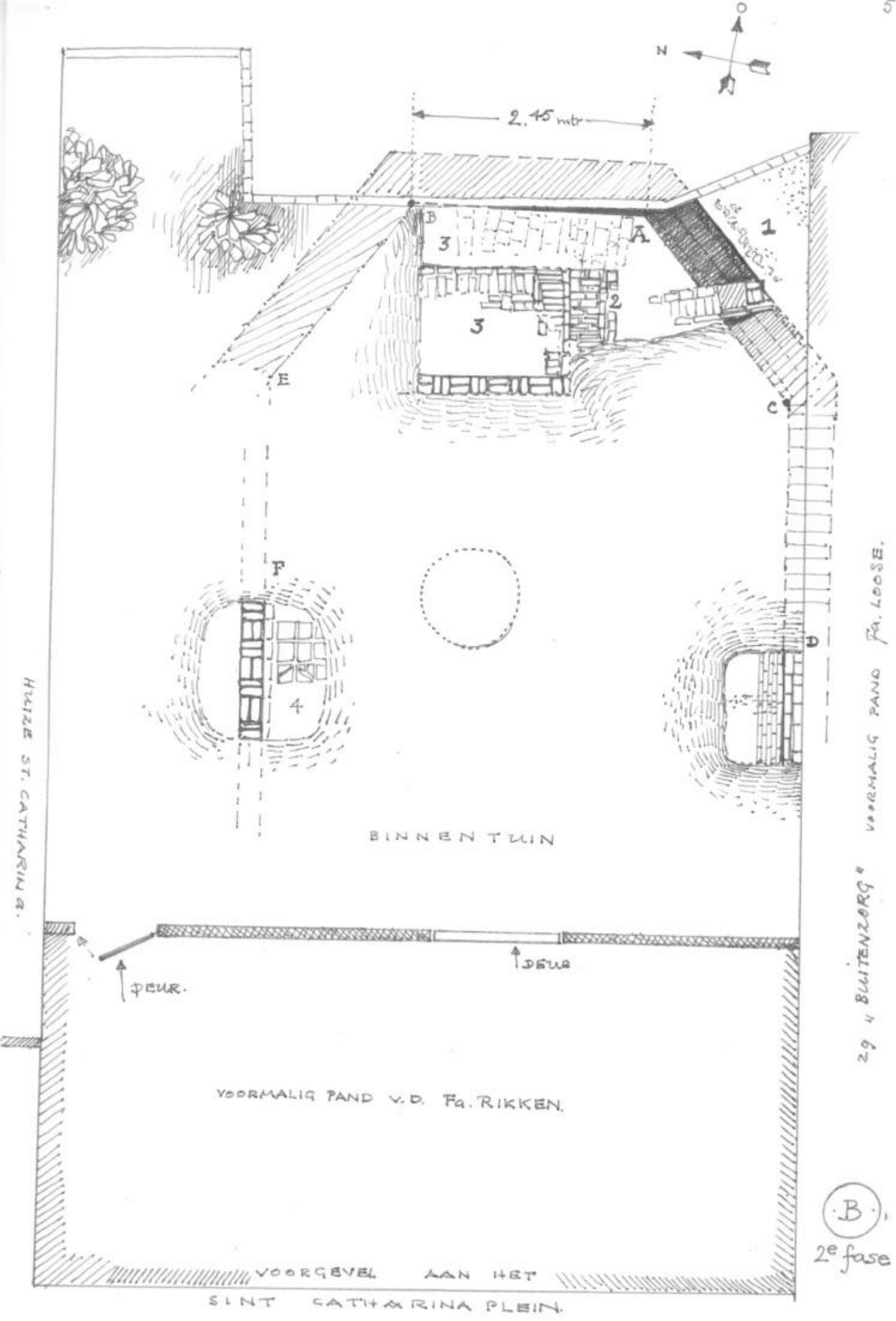
Achter A werd bij I het zand weggegraven. Men kwam op zuiver geel zand terecht. aan de Zuidzijde. Tegen de muurzijde van de 56 cm dikke funderingsmuur, werden in het zwarte zand meerdere potscherven aangetroffen.

De muur tussen B en A bleek een diepe scheur te vertonen, half in het vlak.

GERICHTHEID van de gevonden fundatering.

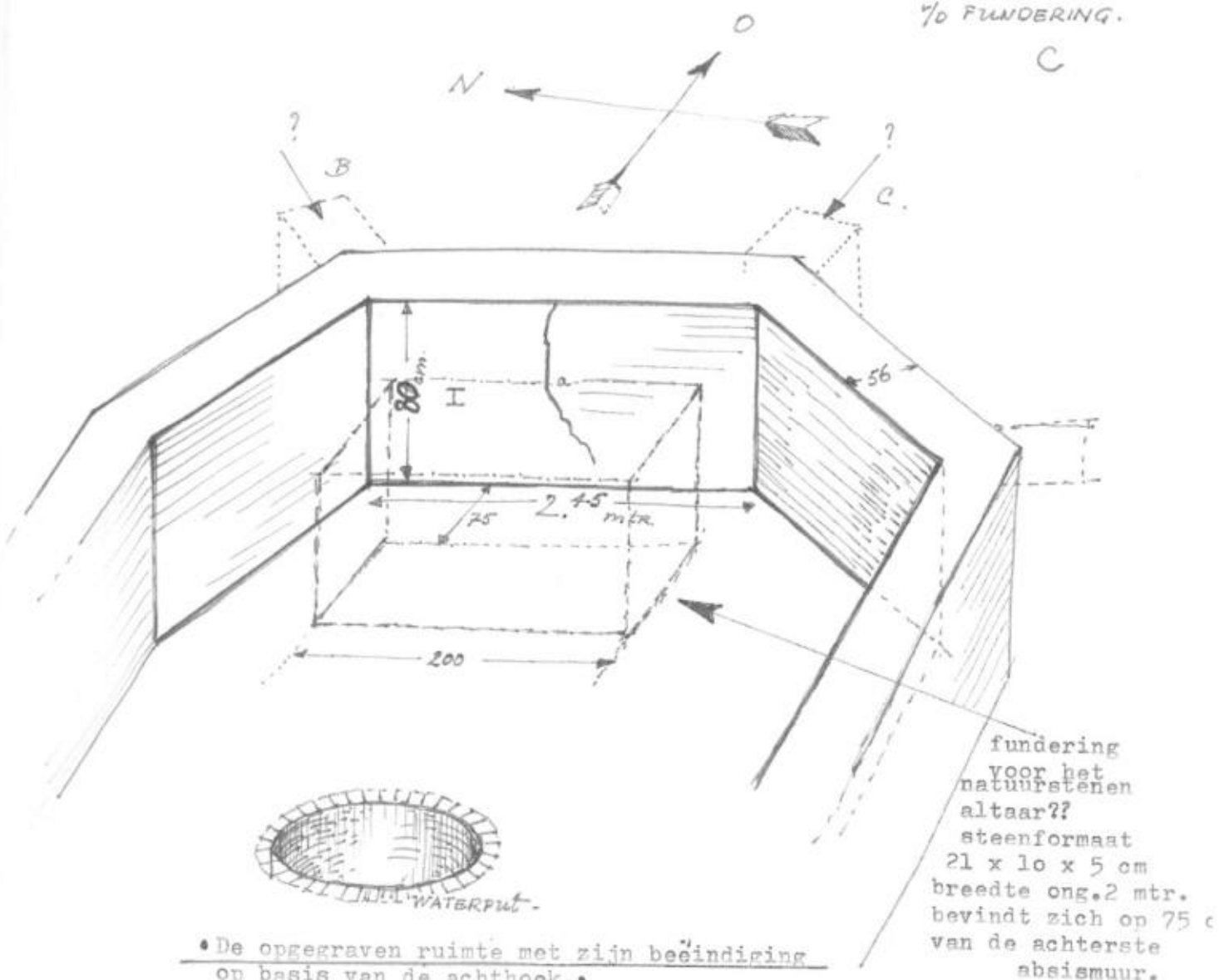
Denken we een as door de symmetrische fundering, dan loopt die as richting West-Oost. Menige Kerk en gebedshuis werd in het verleden zoveel mogelijk gericht volgens deze symbolische linie, ook wel genaamd "De Heilige Linie". Of we hier werkelijk op de funderingen zijn geraakt van de Sint Jacobskapel staat nog niet vast. Verdere vondsten zullen dat meer zekerheid moeten geven.

Als de gevonden funderingen van 56 cm dikte de funderingen zijn van de absis of koornis, dan kan aan de hand van opmetingen worden vastgesteld, dat die absis de vorm had van een halve achthoek.

(B.)
2^e fase

- Ruimte schets -
70 FUNDERING.

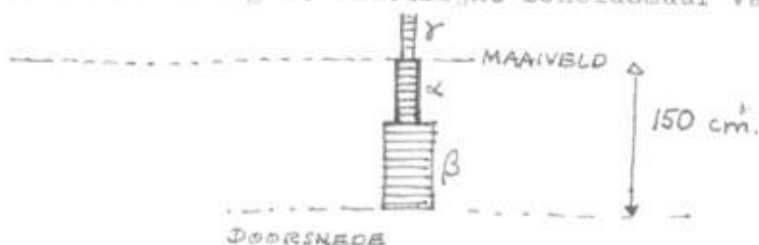
• De opgegraven ruimte met zijn beëindiging
op basis van de achthoek. •

De achthoekszijde bedraagt 2 meter 45. Hoogte van de oude fundering ca. 80 cm. We hebben nog niet kunnen nagaan of op de uiterste hoeken zich in de grond de funderingen van steunberen bevinden. Om zulks te verifiëren moet aan de andere zijde van de bestaande scheidsmuur op de Oostzijde in de tuin van de zusters een kleine uitgraving gedaan worden.

De lijn in het achterse vlak van de achthoek, aangeduid met a, is een scheur in betreffende muur. Ze werd vastgesteld door de Heer C. Booy, die op Zondagavond 10 Aug. zich kwam vergewissen van de gedane opgraving wat de funderingen betreft.

Bij het slopen van de kapel op het eind van de 16e eeuw, heeft men de Kapelfundering gebruikt om er nieuwe muren op op te trekken. Van deze opbouw is een 70 cm hoog fragment aangetroffen. De stenen hadden hetzelfde formaat (21 x 10 x 5), als de oude fundering. (2)

Weer later is daar, bij een derde bouw een muur opgetrokken van kleiner steenformaat. Die vormt nu nog de Oostelijke scheidsmuur van het perceel. (3)

De achthoekszijde meet 2.45 mtr. Daaruit kan de binnenwerkse breedte van de kleine kapel worden afgeleid. Die bedraagt dan 5.95 mtr. Voorzichtigheidshalve dienen we echter te zeggen: de breedte van de absis bedraagt 5.95 mtr. We weten immers niet of de absis uitbreidingen kent met een kleine zijbeuk links of rechts.

Wanneer we, afgaande op de tekening van Braun en Hogenbergh, de rooilijn van de kerktoeren laten samenvallen met de huidige voorgevel van het te slopen pand, dan zou de lengte van het gebouw circa 17.75 mtr. hebben bedragen.

DE WATERPUT.

De waterput is te weinig onderzocht om met zekerheid een en ander van de leeftijd te vermelden. Onvallend is wel, dat de waterput zich duidelijk bevindt tussen de oude funderingen van de vermoedelijke Jacobskapel. Dat is geheel overeenkomstig de oude middeleeuwse gebruiken. Het water is, reeds bij de heidenen, de bron van alle leven en levenskracht en als zodanig met verering omgeven.

Bij de heiligenverering speelt het water een grote rol. Het water wordt daar beschouwd als genezing brengend. Denk bv. nu nog aan het Lourdes water, etc. etc. De waterput kan een essentieel onderdeel van de eventuele St. Jacobskapel zijn geweest. Het is bekend, dat men op zijn verder reizen water meenam om van ziekte, bedreiging en dood gevrijwaard te blijven op voorspraak en aanroeping van de betreffende Heilige. Voorlopig moeten we deze beschouwing inzake de waterput nog slechts als een vermoeden beschouwen. Een nader onderzoek is gewenst. Misschien werd ooit een oude put afgebroken en opnieuw opgemetseld.

LOSSE VONDSTEN.

Tijdens het uitgraven van de grond werden allerhande kleine vondsten gedaan. Deze zijn te onderscheiden in:

a. beenderen

In de ondiepe grondlaag werden enkele skeletjes van honden aangetroffen. Dieper kwam men botten tegen van varkens, paarden en koeien. Nog dieper werden schedelresten van mensen aangetroffen.

Als we gestoten zijn op de oude St. Jacobskapel moet het niet uitgesloten worden gescht dat ooit binnen de muren van deze kapel priesters zijn begraven. De bedienaren van de kapel kunnen hun laatste rustplaats hebben gekregen waar nu gesloopt wordt. Vermoedelijk kunnen deze grafcryptes worden aangetroffen op de plaats waar eenmaal de toren heeft gestaan van de kapel. De heer Rikken wist mij te vertellen dat bij het volstorten van zijn kelders onder betreffend pand, eveneens schedels werden aangetroffen. Wie weet wat bij zorgvuldig uitgraven nog gevonden kan worden.

b. aardewerk.

Aardewerkrestanten, die werden gevonden varieerden van scherven, afkomstig uit de 19e eeuw, tot blauwgrijs scherven uit de 14e en 15e eeuw.

In de ancienniteit van de aardewerkresten zat een waarneembaar verloop. Bezien we de tekening van de tweede fase (B), dan treffen we in de uiterste rechtse hoek een driehoekige ruimte aan (I), die op de bodem een aantal 19e eeuwse scherven van Bergs Aardewerk opleverde. Er werd o.m. een fragment met sliornament aangetroffen en een gestempelde bijna complete Bergse pot.

De ruimte aangeduid met 2 leverde hoofdzakelijk 17e en 18 e eeuwse materiaal op. Een bijzonder fraai fragment van een geel-geglazuurde Roompot met tuit is vermeldenswaard. Ook een 17e eeuwse Chinees porceleinen bordje werd, weliswaar in stukken, bovengebracht.

Op de plaatsen aangeduid met 3 kwamen de oudste aardewerkfragmenten naar boven. Daar werden ook de schijfelfragmenten gevonden, bijna op de bodem van de graafput. Vermeldenswaard is het fraai beknepen oor van een vuurstolp van blauwgroen aardewerk. Waarschijnlijk van Bergse makelij.

c. GRES. Gres of steengoed werd ook gevonden op plaats tussen 2 en 3. Daar weet onze opgraver Marc Ambagts van mee te praten want tijdens het uitgraven van een Duitse bierpul bezerde hij zich aan die scherpe breukkant van betreffende kan. Dank zij de goede zorgen van de verpleegsters en verplegers van huize Sint Catharina is de wond aan zijn vinger heel goed verbonden.

d. glas Glasfragmenten werden niet veel aangetroffen. Maar wat we wel aan glas vonden, was van bijzondere aard. Er werden een viertal glasscherfjes gevonden van een drinkbeker die was beschilderd met emailverf. De voorstelling was die van een opwaarts vliegende duif en fragmenten van palmbomen. Daar een determinering van betreffende scherfjes specialistenwerk is, zal ondergetekende deze fragmenten opsturen naar het bureau voor kunsthistorische documentatie te Den Haag. De uitslag ervan zal eventueel als naschrift worden toegezonden.

e. ijzer. Bij 4 (zie tekening 2e fase), werd een handgesmede houtbijtel aangetroffen. Bij 3 een handgesmeed hengel van een ijzeren ketel of pot. Voorts een oor van een ijzeren driepoot.

f. vuursteen. Bij 3 werd op het diepste punt een 1/2 vuursteenknol gevonden die onbewerkt was. De kleur was grijs. Voorts werd een kiezelsteen gevonden, die duidelijke sporen van gebruik vertoont. Vermoedelijk als gereedschap gebruikt.

g. visgraten. Bij hoek I werden op ondiepe hoogte lagen aangetroffen die bestonden uit visgraten, bruin van kleur. Vermoedelijk heeft de Heer Dietvorst, die er een opslagplaats voor kaas en vis had, daar in het verleden menig scholletje gedeponeerd.

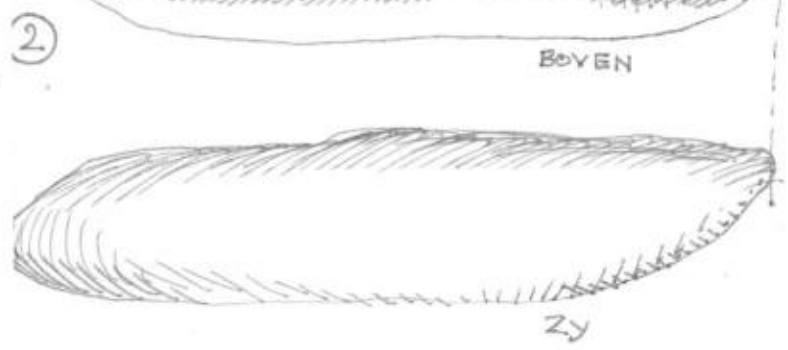
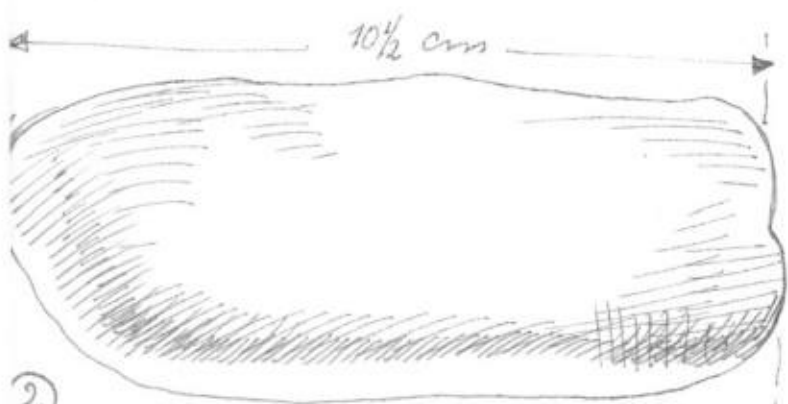
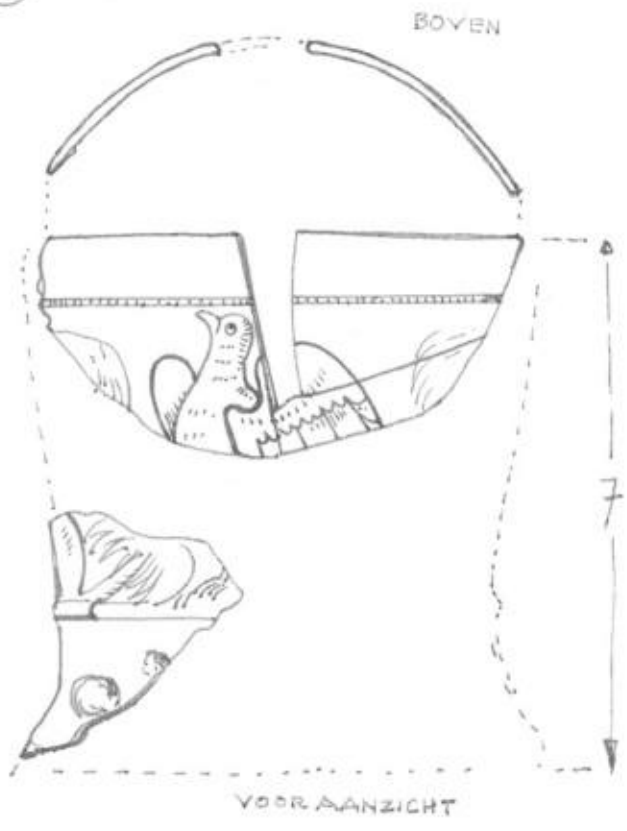
h. pijpestelen. De gebruikelijke wijgarden pijpestelen ontbraken ook hier niet. Men vond ze bij plaats 2. Variërend van heel dikke en gemerkte tot heel dunne pijpestelen.

i. granaten. Diep bij plaats twee werd, zo dachten we aanvankelijk, een voorwerp aangetroffen, dat er uitzag als een oorlogsprojectiel. Daar tijdens de tweede oorlog de Vismarkt heel wat granaatslag heeft gehad, zowel van Duitse als Canadese zijde, was waakzaamheid en voorzichtigheid geboden. De Heer Lichtenberg verwittigde de Gemeentelijke politie, die na tien minuten reeds een kijk kwam nemen en het dreigende "tuig" voorzichtig uitgroef. Er bleek geen gevaar aanwezig te zijn zodat we verder konden graven. Met onze dank aan de Gem. Politie.

TOELICHTING BIJ DE SCHETSEN VAN OPGEGRAVEN FRAGMENTEN.

1. Glazen drinkbeker; beschilderd in witte en goudoker-kleurige emailverf. Op de voet zijn enkele noppen te zien. Vermoedelijke hoogte van het glas ca. 7 cm.
 2. Natuurstenen voorwerp. Aan de donkere glanzende zijkant zou men af kunnen leiden dat het als een primitief gereedschap werd gebruikt. Lengte 10½ cm. Kleur donker grijsbruin.
 3. Fragment van een vuurstolp; binnenzijde zwaar beroet; buitenzijde vertoont inkrassingen, zoals die vroeger veelvuldig bij wijze van bezweringstekens op vuurstolpen werden aangebracht. (14e eeuw)
 4. Handgesmede bijtel; het steekblad staat enigermate door; opgestuikte borstrand; de vierkantige "pin" voor in de handgreep is in het vuur omgezet tot een krul.
 5. Vermoedelijk een ijzeren oor, hoekig van model, zoals die worden aange- troffen bij de "driepoten".
 6. Schotel (van Berge aardewerk?). Diameter 34 cm; hoogte 6 cm; Breedte van de bodemcirkel uitwendig gemeten 24 cm. De rand is versierd met slibornament. Z.g. ringeloorwerk van tamelijk grof karakter. Vermoedelijk 19e eeuw aardewerk.
 7. Aardewerk schotel; diameter 19 cm; wordt tevens als deksel van kook- pot gebruikt; op de onderzijde in ringeloortechniek het cijfer 5; Roodbakkende scherf met geel loodglazuur. (19e eeuw).
 8. Bordje van Chinees porselein; Diameter 12 cm. Beschilderd in blauw; Onderzijde in bruinoker tint. Op de onderzijde van de standcirkel is een signatuur aangebracht in dunne blauwe lijnen. Zie tekening.
 9. Roompot; boven de taille is de roomtuit aangebracht. De beide oren ontbreken. Drie kleine pootjes zoals bij de grape-modellen wordt aan- getroffen; kleur: geheel licht zwavelgeel van glazuur; zowel in als uit- wendig. Hoogte van de roompot: 15 cm; Boordmaat: 17 cm. De maten van de ovaalvormige doorsnede van de roomtuit: 2 en 2½ cm. Scherf: witte aarde.
 10. Een z.g. haak-oortje. Tamelijk zeldzaam. Roodbakkend aardewerk met fragmenten loodglazuur. Hoogte van het oor: 8½ cm.
 11. Drie afbeeldingen van randprofielen van grijsblauw aardewerk dat ongeglazuurd is. (14- of 15e eeuw.)
 - 11 vermoedelijk rand van grote schaal met diameter van ca. 36 cm.
 - 11a Rand van kogelpot? Naar buitenstaande potrand.
 - 11 b. Rand van waterkan. Staand profiel.
- Dit waren de fragmenten die zich het best lieten determineren. Weliswaar werd er ook wat majolica gevonden, doch dit is van dermate geringe hoeveelheid en onduidelijkheid in vorm dat vermelding niet van belang is.
12. Een zandstenen ruw-bolvormige steen, vanonder afgeplat. Zou een afgesleten of afgebroken fragment kunnen zijn van een zand- stenen kapiteel? Afgebroken Tijdens slopen?

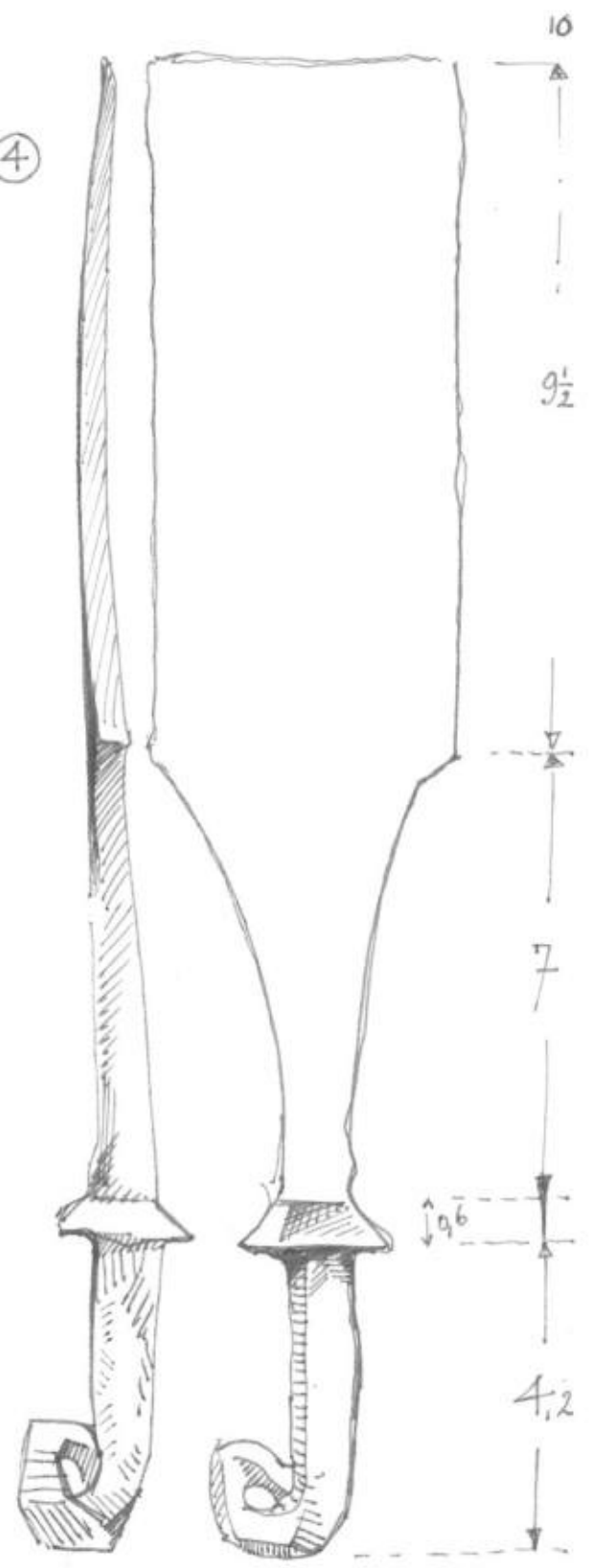
①

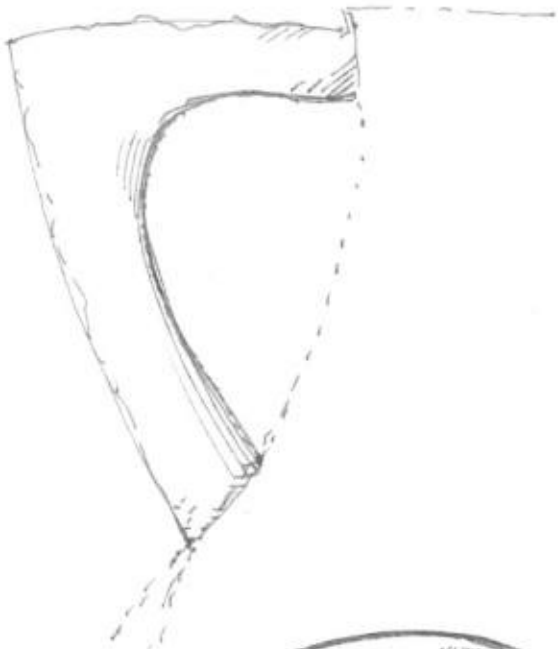
③

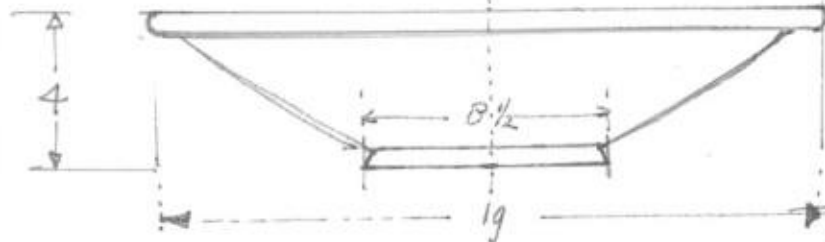
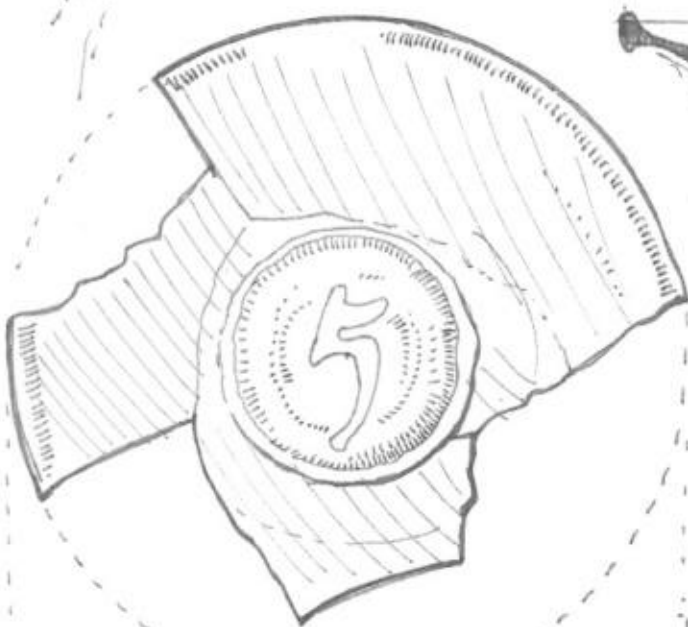
④

5

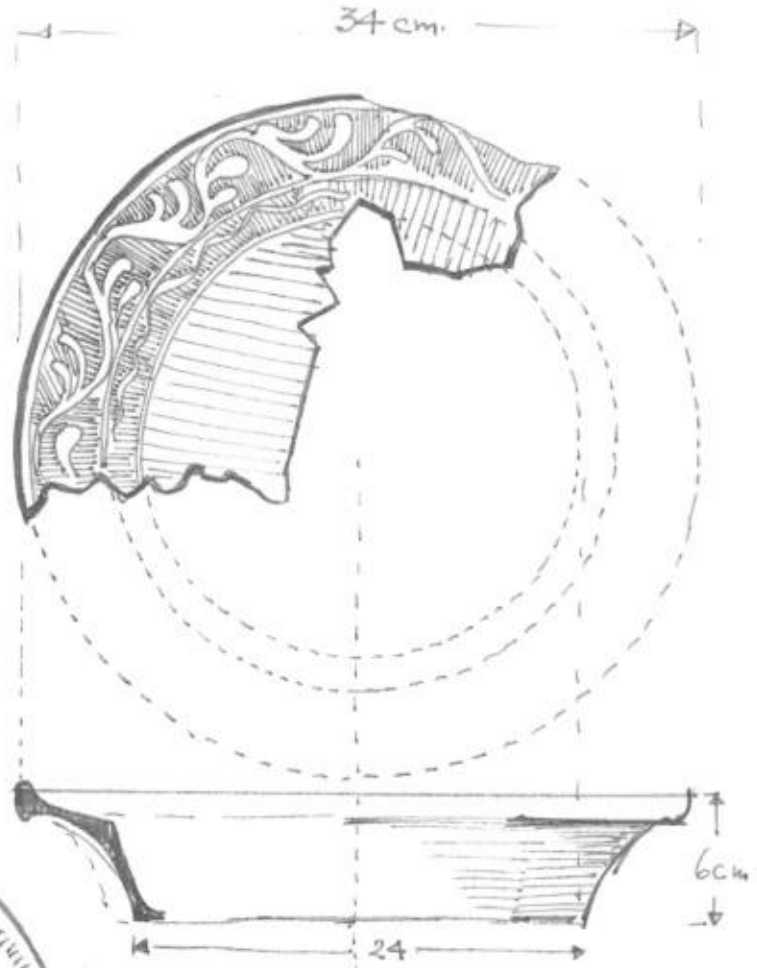

7

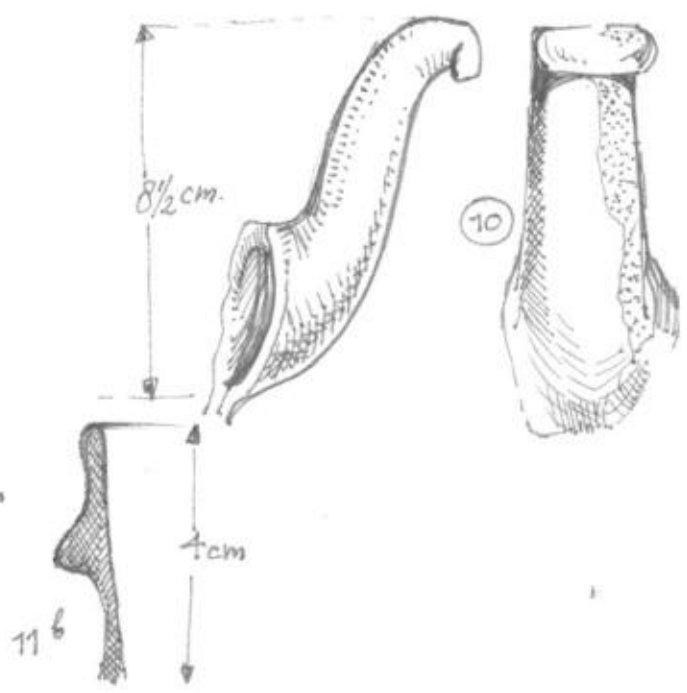
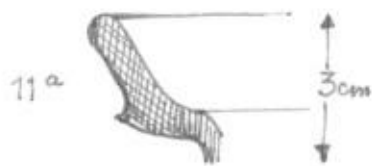
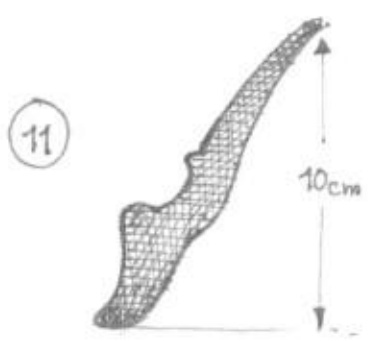
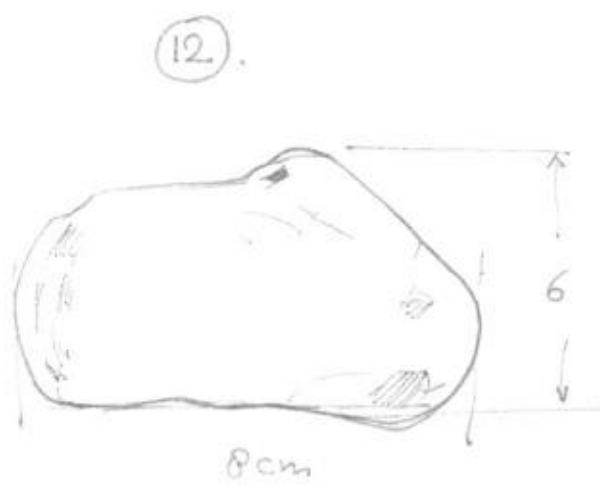
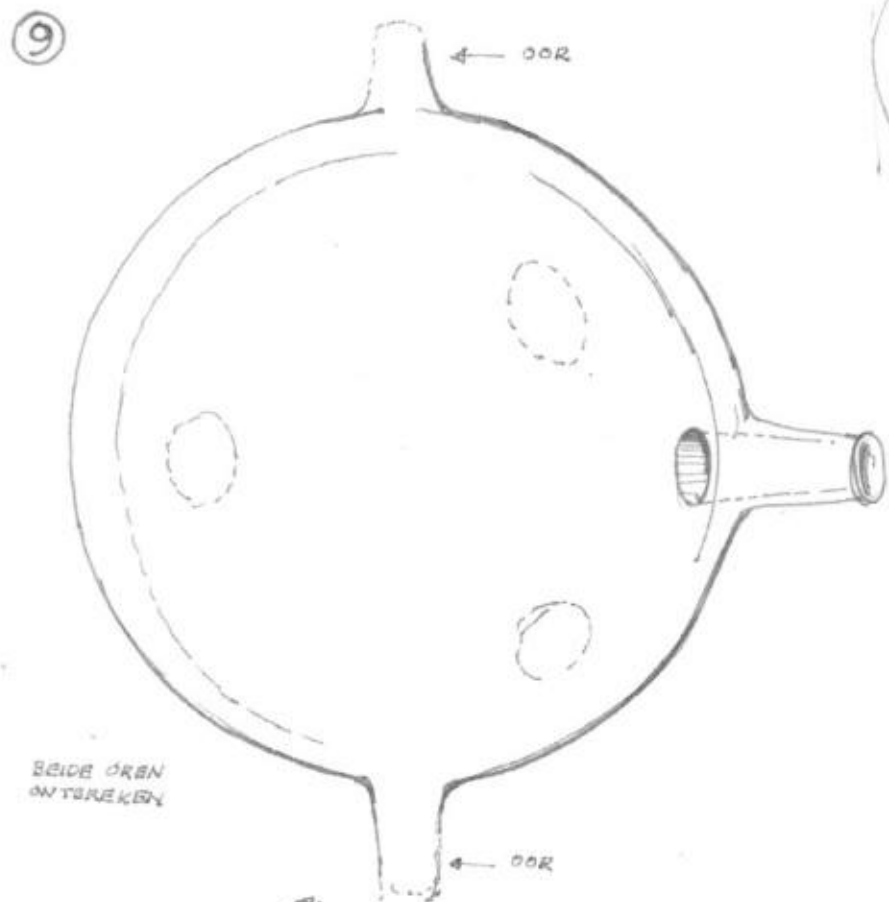
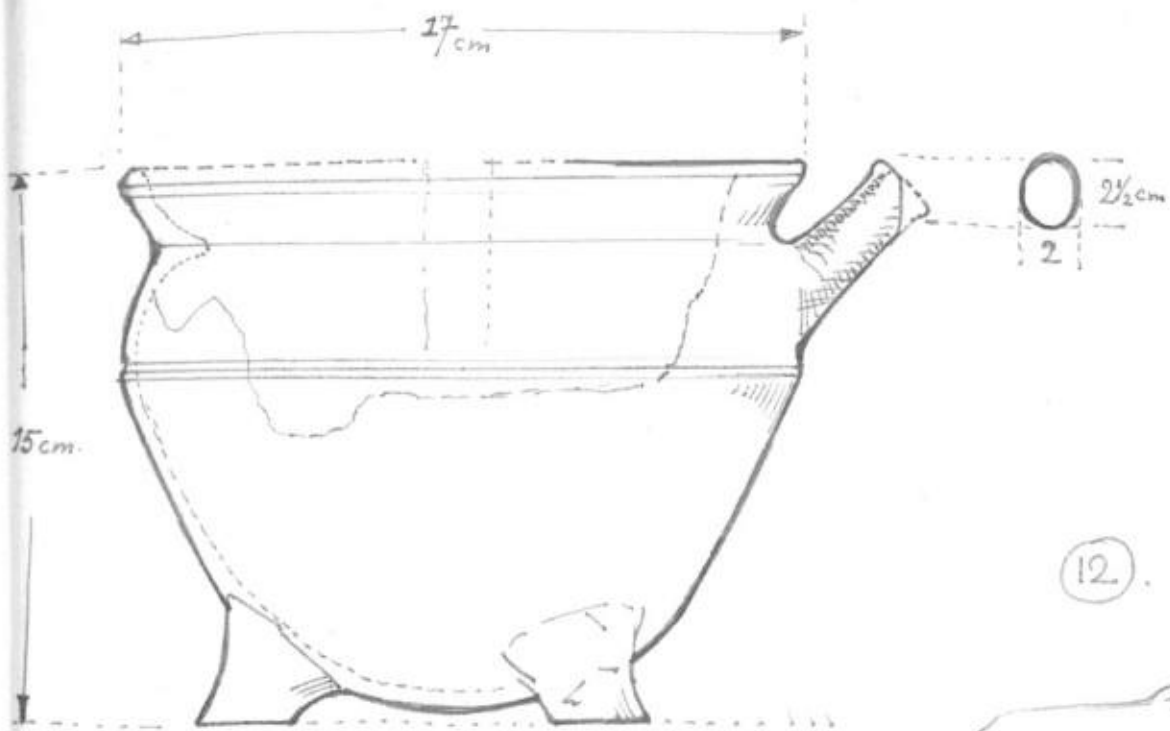
signature →

6

8

De bodemvondsten overziend kunnen we constateren dat de ancienniteit van de artefacten toeneemt naarmate we meer Noordwaarts groeven. Daarom is het perceel grond dat zich bevindt tussen de buitenmuur van Huize St. Catharina (aan de ZuidZijde) en de onderzochte grond waarschijnlijk nog rijk aan "bodemschatten" van eerbiedwaardige ouderdom.

Aan de opgraving deden met veel enthousiasme mee:

Marielle Gieles oud 17 jaar.

Joep Zijp oud 17 jaar.

Marc Ambagts oud 17 jaar.

Monique Zijp oud 15

Jan Heymans oud 43 jaar

en zijn zoon Eric resp. 8 en 11 j.

en dochter Marianne

Ad Hagenaars oud 22 jaar.

I. Dingemans 48 jaar.

Rest onze dank uit te spreken aan de Eerw. Zusters van huize Sint Catharina voor hun groot enthousiasme en medeleven alsmede hun toestemming.

Aan de Heer Lichtenberg voor zijn inzet om de opgraving mogelijk te maken, alsmede zijn grote belangstelling,

Aan de heer Manders voor zijn bezorgdheid voor de uitgedroogde opgraver zodat een kopje koffie op, zn tijd een welkome verkoeling bracht.

Mag hier worden vermeld dat de opgraving plaats vond tijdens de heetste zomer sedert 130 jaren. Temperaturen op het opgravingsterrein van 35° grad konden het enthousiasme slechts "verwarmen".

Op Zondag 10 Augustus kwam ook nog Annie Gieles een helpende hand bieden bij het opsporen van de funderingen bij de punten D en F.

Aldus opgetekend te Bergen op Zoom op Zaterdag 16 Augustus 1975.

Fons Gieles,

Cornelis Pronkstraat 20,

op 18 Febr. 1924 geboren te

Bergen op Zoom, vlak bij de

Sinte Jacobsmarckt of Vismarkt.

Fons Gieles

- BEVESTIGING VAN HET VERMOEDEN. -

Op Zaterdag 23 Augustus werd een onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van eventuele steunberen aan de buitenzijde van de absismuren. (zie tekening D).

Bij B werd gegraven. De steunbeer werd daar aangetroffen. Het bovenvlak gemeten tot het hart van de funderingsmuur bedroeg 45 cm. Daarna stoelde de steunbeer succesievelijk uit. Deze trapsgewijze uitstoeling verliep met een breedte van 4.1 cm per baksteenlaag. De grootste breedte op de diepste laag gemeten moet ca. 92 cm bedragen.

Ook bij A werd gestoten op een baksteenformatie. Ter plekke werd niet verderv gegraven. De medewerkers kwamen in de ban van de vondsten welke terzelfder tijd door de sloper werden gedaan en zodoende naar deze plaats werden gelokt. Wat daar uit de grond kwam was de moeite meer dan waard. Tot de drie belangrijkste vondsten wil ik nu rekenen; een prachtige blauwgrijze, of, beter gezegd, licht grijs blauw geglaazuurde baardman drinkkan. Op de buikzijde was met vaste hand het neusje en ogen geboetseerd. Het model vond ik niet gewoon. Het kleine oortje was ongeschonden. De bodem had een geknepen voet. (gelobd). De hoogte heb ik niet exact kunnen opmeten maar schat deze op 18 cm. a 20 cm. De kan is een

①. z.g. PUNTNEUSBAARDMAN.

②. Een tweede belangrijke vondst was een puntgave blauwgrijze ongeglaazuurde waterkan van fors uitgebouwd model. De voet heeft voetknepen. De maximum breedte bedraagt ca. 25 cm. De hoogte plusminus 30 cm. (zie tekening). De kan dateert van ca. 1375.

③. Een derde aardewerkproduct, dat door een onbekende blondine werd meegenomen, was een "roodaarden nachtspiegel met vlakke, licht ingebutste bodem. Op de buitenzijde ornamentering in de vorm van vertikale lunetjes in slibornament.

1
PUNTNEUSBAARDMAN

± 1500

Puntneusbaardman en blauwgrijzekan werden door de sloper meegenomen.

OVENS

Diezelfde Zaterdagmorgen werden tamelijk vlakke ovens blootgegraven. Het bleken juweeltjes van metselwerk. De gebruikte baksteentjes zijn van speciaal ovenmodel. Zoals dat ook bij putstenen wordt aangetroffen. De kleur van de bakstenen was room-okerig geel. De bodems van de ovens waren belegd met tegels, die zwartgeblakerd waren. Ondergetekende zag in in deze vondsten aanleiding om de heren J. Weyts en L. Weyts te verwittigen. Beide heren waren bijzonder snel ter plaatse. Het is bovendien aan hun deskundigheid en inzicht te danken, dat zij de uitgraving van de fundamente van de St. Jacobskapel op waarde wisten te schatten. En zich hebben beijverd om op Maandag 25 Augustus met behulp van een dragline de fundering verder uit te graven. Naar het zich laat aanzien met goed resultaat.

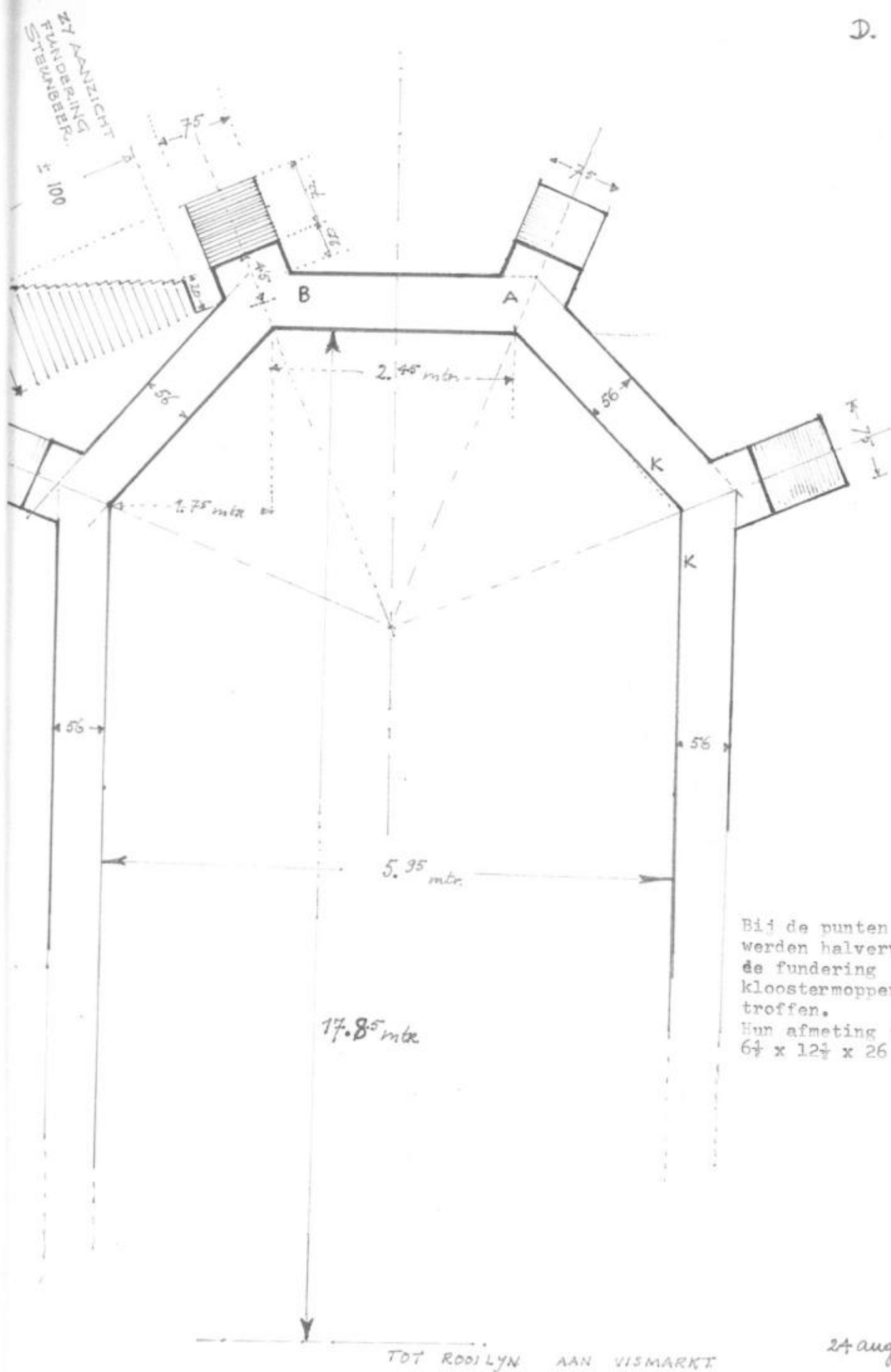
2.

tekeningen uit
geheugen
gemaakt.

3.

Zaterdag 23 Augustus 1975
Bergen op Zoom

De figuur van St. JACOBUS, bijgenaamd de Meerdere.

Was een der twaalf Apostelen.

Zoon van Zebedeus en van Maria-Salome.

Was de oudere broer van de Evangelist Johannes.

Met Petrus, Johannes, was Jacobus getuige van de gebeurtenissen op de berg Thabor.

was aanwezig bij de doodstrijd van Christus in de Hof van Olijven.

Omstreeks het jaar 44 werd Jacobus op last van Herodes Agrippa onthoofd. (zie Hand. xlii 1-2)

Zijn gebeente zou later naar Spanje zijn overgebracht en wordt daar sinds de 9e eeuw in Santiago di Compostella vereerd.

Zijn graf was naast Rome en Jerusalem de beroemdste bedevaartplaats van de Middeleeuwen.

De legende zegt, dat hij de eerste Apostel zou zijn geweest van Spanje.

Hij wordt afgebeeld als pelgrim, met lange mantel, breedgerande hoed en op de borst draagt hij de pelgrimsschelp.

Als attribuut voert hij aanvankelijk het zwaard (waarmee hij werd gedood), later wordt dat de bedelstaf of pelgrimsstaf.

(vanaf begin 14e eeuw).

Het uiterlijk van de pelgrims naar Santiago ging dus over op hun patroon.

Op het Gallicische strand vonden de pelgrims grote, regelmatig gevormde schelpen. Deze pelgrimsschelpen kregen onder de bescherming van St. Jacob een geheiligd karakter.

Ook wordt hij soms uitgebeeld in ridderdracht met wit vaandel waarop het zg " Spata " kruis in 't rood omdat St. Jacob aldus aan de Spaanse troepen zou zijn verschenen bij hun strijd tegen de Muzelmannen.

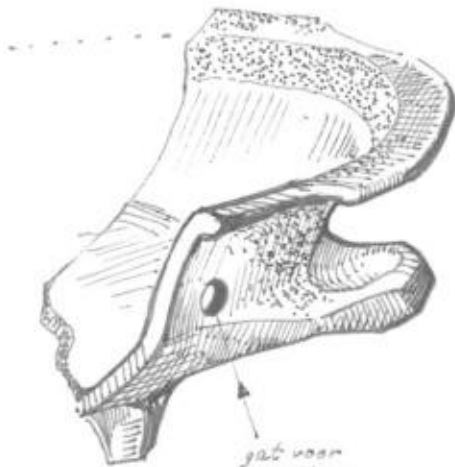
(Uit Timmers " Iconografie en Symboliek ")

volgens Levelt (in de St. Geertruidsbronnen van 1927-28, moet de St. Jacobskapel zich ongeveer bevinden "waar zich nu (1927), het Oude Liedenhuis van de Hervormde Diakonie bevindt".

Betreffend pand ging later over in handen van de fam. Dietvorst en dr. Rikken, en wordt nu, anno 1975 gesloopt. Op dit perceel werden de funderingen gevonden welke in dit verslag werden vastgelegd.

Volgens C. Sloomans stond de Sint Jacobskapel ter plaatse van het huidige rectoraat Huize St. Catharina. Zie zijn artikel "De Hoge Lieve Vrouw van Bergen op Zoom" in: De Ghulden Roos 1964 blz. 36.

gat voor
luchttoevoer
comfoortje.

$$\phi = 20 \text{ cm}$$

$$\text{HGT} = 8 \text{ cm.}$$

Binnen de fundering werd o.m ook nog gevonden een fragment van een comfoortje. Fragmenten van dergelijke types werden ooit aangetroffen in stortlagen van "De Drie Klokken" op de Dubbelstraat. Het bijzondere van dit fragment is de doorboring bij het oor van de stoofwand. De rand is van een gelig loodglazuur. De binne wand is ongeglazuurd. Het oor is horizontaal ingeplant.

De diameter buitenwerks is 20 cm. Hoogte comfoortje is 8 cm.

Enkele fragmenten van het oor van een vuurstolp. Blauwgrijs aardewerk. In het midden een kleirug, links en rechts daarvan de naar binnen geknepen kleiranden in boogvorm.

Breedte van het oor(drsn): 5 cm.

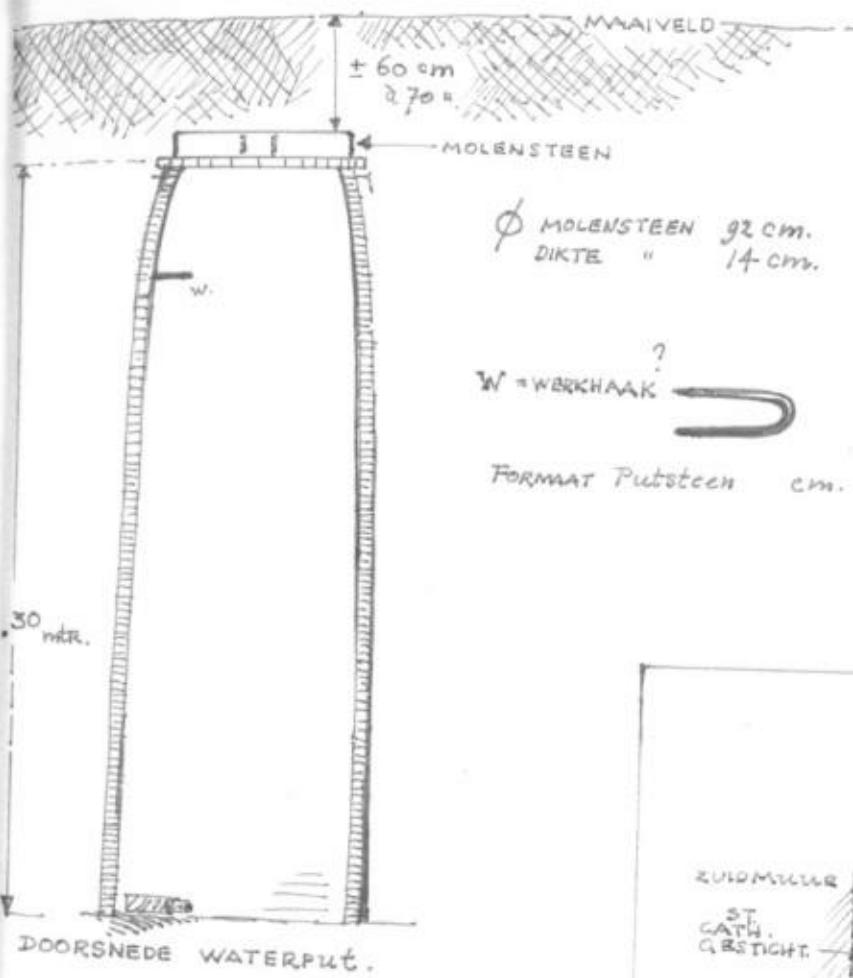

Een linkerwandbeen werd gevonden van menselijke schedel

Situering: zie tekening B, bij cijfer 3.

Daar werd ook een klein fragment van hout gevonden. Rest van grafkist?

Of een partikel van het houten kruis, opgericht bij de wijding van de fundamente ter plekke van het altaar?.

Ø MOLENSTEEN 92 cm.
DIKTE " 14 cm.

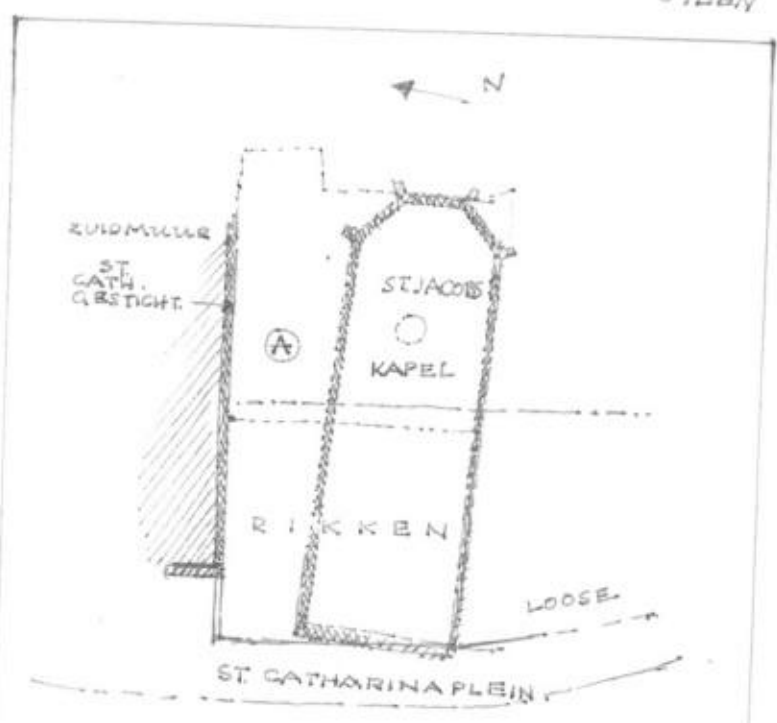
W = WERKHAAK ?

FORMAT Putsteen cm.

BOVENKANT
MOLENSTEEN GEBILD.

STRAS SPECIE SPOREN
SMEEDIJZEREN IN MOLENGAT,
NOKKEN
INGELATEN IN DE STEEN

HET VOORSTE DEEL 1/6
KAPEL, DAT LATER
WERD UITGEGRAVEN
BEVAT STERKE
TORENMUUR FUNDERINGEN
WELK NIET ZIJN
AANGEGEVEN.

Ⓐ
MOGELIJK HET PAND
(OP RESTEREND DEEL)
1/4 PAND VAN
EGE. CRIECK, ?
BEELDHOUEWER,
VAN ± 1493-1503
TE BERGEN OP ZOOM
WERKZAAM.
VOOR HET ALTAR
1/6 VROUWE KAPEL.
1/6 GROTE KERK.